

NP Muránska planina

Poľnohospodársky využívané pôdy tvoria približne len 14 % celkovej plochy tohto územia, pričom je, ako sme už uviedli, prevládajúca časť z nich sústredená v hornej časti dolín Rimavy, Kačkavy a ich prítokov, čiastočne v sedle Zbojská. Sú to kyslé až veľmi kyslé pôdy, ktoré vznikli zo zvetralín kryštalinických hornín (granity, migmatity), zrnitostne ľahké až stredne ťažké (piesočnatohlinité alebo hlinito piesočnaté), s veľkým obsahom štrku a kameňa. Charakteristickým znakom týchto pôd je svetlohnedý nehlboký humusový horizont (vrstva pôdy), ktorý - čo sa môže zdať prekvapujúce - obsahuje na naše pomery veľa humusu (okolo 3%). Treba však povedať, že je to slabo rozložený, kyslý humus, veľmi chudobný na dusíkaté zložky.

Pod humusovým horizontom je svetlohnedý nadržavý horizont zvetrávania minerálov, ktoré pochádzajú z rozpadnutých kryštalinických hornín (granity, migmatity, ruly). Pri zvetrávaní - rozklade — minerálov sa totiž v miernej klimatickej zóne uvoľňujú hrdzavohnedosfarbené zlúčeniny železa.

Takéto pôdy sa v pôdoznaleckej klasifikácii označujú ako kyslé hnedé pôdy (najnovšie ČSFR ako kyslé kambizeme). Hĺbka týchto pôd a zvetralinového plášťa po pevnú horninu je pomerne veľká, spravidla vzrastá smerom dolu po svahoch, a na ich úpätiach nezriedka presahuje hrúbku aj 2 m.

V mierne svahovitej časti sedla Zbojská, kde sa pod zvetralinami hornín kryštalinika nachádzajú na vodu ťažkopriepustné ílovcovopieskovcové paleogénne horniny, sú pôdy prevlhčené až zamokrené povrchovou i podzemnou vodou, v dôsledku čoho tu vznikla svojrázna skupina pôd s procesmi tzv. oglejovania. Pri nich vo vlhkých ročných obdobiach prebiehajú pri nedostatku vzduchu redukčné procesy, ktoré v suchších obdobiach vystriedajú oxidačné procesy. V profile pôd sa to prejavuje sivomodrým sfarbením s hrdzavými škvrnami z redukovaných alebo oxidovaných zlúčenín železa a mangánu. Ich humusový horizont je tenký, svetlosfarbený, podobný predchádzajúcim pôdam, len v najzamokrenejších lokalitách sa na povrchu pôd nahromadila i hrubšia vrstva slabo rozloženého organického opadu z rastlín, ktorá však nemá charakter rastliny. Tieto pôdy sa v pôdoznaleckej klasifikácii označujú ako kyslé pseudogleje a v najzamokrenejších častiach ako gleje. Vyznačujú sa porastom výrazne vlhkomilných rastlín. Gleje sa vyskytujú aj v úzkych pásoch okolo všetkých väčších vodných tokov Muránskej planiny, ale tu sú väčšinou štrkovité až balvanité.

Osobitná skupina pôd patriacich prevažne do typu rendzín vznikla na ostatnej časti Muránskej planiny, ktorú tvoria prevažne tvrdé vápence a dolomity. Tieto pôdy, charakteristické celkovo oveľa menšou hĺbkou a špecifickými vlastnosťami, sú podrobnejšie opísané v rámci lesných pôd. Tu sa zmienime len o lokalitách, ktoré sa využívajú, alebo ešte v nedávnej minulosti využívali ako lúky a pasienky. Plochy takýchto pôd tvoria len niekoľko desiatok hektárov a nachádzajú sa vždy na miestach s relatívne hrubšími zvetralinami, a to buď na dnách dolín vyskytujúcich sa na Muránskej planine (Veľká lúka, Šingliarka, Zadný Vohan), alebo na spodných častiach svahov po jej južnom okraji (Paseky, pod Muránskym hradom, Šancami a inde). Tunajšie pôdy, nachádzajúce sa pod trávnyimi porastmi, majú vysoký obsah humusu (3 až 6 %), ktorý je kvalitnejší ako humus hnedých pôd. V povrchovej časti sú mierne kyslé, pri väčšom obsahu vápencového štrku až balvanov takmer neutrálne.

Zrnitostne sú stredne ťažké - hlinité, v horizontoch dosahujúcich na pevne horniny veľmi často ťažké - ílovitohlinité, napadne hnedočerveno sfarbené. Práve takto sfarbená spodná časť pôd, ktorá po puklinách a závrtoch preniká väčšinou značne hlboko do pevných vápencov, svedčí o veľmi vysokom veku tejto časti pôdneho profilu.

Mineralogické zloženie červeno-sfarbených ílovitých zemín a niektoré ich ďalšie vlastnosti sú zhodne s obdobnými sedimentmi, ktoré sa vyskytujú v subtropických až tropických klimatických pásmach, čo znamená, že na týchto miestach sa zachovali až z obdobia konca treťohôr (pliocén), alebo z teplých období na začiatku starších štvrtohôr

(pleistocén), keď bola aj na Slovensku teplá subtropická klíma. Porovnanie týchto zvetralín s vlastnosťami a znakmi hnedosfarbených horizontov pôd ležiacich nad nimi umožňuje v spolupráci s ostatnými vednými odbormi (geológia, geomorfológia, geobotanika atd.) rekonštrukciu vývoja prírody nielen tejto krajinskej oblasti, ale i celej Karpatskej sústavy.

Podľa staršej pôdoznaleckej klasifikácie označujeme tieto pôdy ako hnedé rendziny, podľa najnovšej klasifikácie ako kambizemné alebo rubefikované rendziny (rubefikácia = obohatenie zeminy napadne červenosfarbenými zlúčeninami železa, najmä jemne rozptýleným hematitom).

Ojedinele sa pod trávnyimi porastmi vyskytujú aj typické rendziny na silne štrkovitých zvetralinách vápencov a dolomitov, ktorým temer chýbajú hnedo- a červenosfarbené horizonty, ale majú nápadne tmavosivý, za vlhka až čierny humusový horizont, čo zapríčiňuje vysoký obsah humusových látok, ktoré sú chemicky viazané s vápnikom. Na takýchto pôdach sa vyskytuje typická vápnomilná kvetena. Na rozdiel od predchádzajúcich rendzín sú omnoho priepustnejšie a vysychavé. Oveľa viac sú zastúpené pod lesnými porastmi.

Ochranné pásmo NP Muránska planina

Poľnohospodársky využívané pôdy tohto územia tvoria približne 31 %, pričom temer úplne prevládajú lúky a pasienky. Orné pôdy sa vyskytujú len na miernejších svahoch a úzkych nivách vodných tokov, ak sú odvodnené.

Z pôd výrazne prevládajú kyslé hnedé pôdy (kyslé kambizemé) s podobnými vlastnosťami, ako sme ich už opísali, no s tým rozdielom, že veľkú časť z nich poľnohospodári intenzívne hnoja priemyselnými hnojivami a vápnia. To má za následok výrazné zmeny v obsahu živín, v kvalite (botanickom zložení) a výške úrod. V okolí Rimavskej Pily na tieto pôdy mierne vplývajú imisie z Magnezitových závodov v Hačave, čo sa prejavuje v ich relatívne menej kyslej pôdnej reakcii. Nepatrná časť z nich sa vyskytuje aj na zvetralinách druhohorných bridlíc a pieskocov (napríklad v okolí Zlatna).

Plošne veľmi malé zastúpenie majú pôdy typu rendzín, ktoré sa vyskytujú len v severovýchodnej oblasti: od Pohorelskej Maše po dolinu Trestníka pri Červenej Skale. Sú to stredne hlboké hnedé (kambizemné) rendziny.

Pretože ochranné pásmo zasahuje aj do území okolitých kotlín či vrchovín, kde sa už vytvorili širšie nivy vodných tokov, vyskytujú sa aj tu pôdy, ktoré vznikli na ich náplavoch a vplýva na ne vodný režim tokov (kolísanie podzemnej vody, záplavy).

Prevládajú tu stredne

ťažké nívne pôdy glejové (glejové fluvizeme) so svetlým humusovým horizontom, pod ktorým je substrát ovplyvnený glejovými procesmi — aluviálna (nivná) naplavenina. V nej sa smerom dolu zvyšuje obsah štrku a kameňa. Najvýznamnejšie lokality týchto pod sú na nive Rohoznej, Rimavy a Muráňa. V zníženinách, najmä po okraji nív, sú časté výskyty trvalejšie zamokrených glejových pôd (gleje).

ZHODNOTENIE FUNKCIÍ POLNOHOSPODARSKÝCH PÔD V NP MURÁNSKA PLANINA A JEJ OCHRANNOM PÁSME

Ako sme už uviedli v úvode, z poľnohospodárskeho aspektu nepatrí toto územie k najpriaznivejším. Pôdy na miernejších svahoch však vytvárajú pomerne dobré podmienky pre lúky i pasienky, čo sa aj tradične využíva. Práve preto sú tunajšie poľnohospodárske pôdy len nepatrne poškodené vodnou eróziou. To však neznamená, že erózia tu potenciálne nehrozí. Na viacerých miestach vidno, že po odstránení vegetácie aj tu vzniká veľmi silná stržová erózia (napríklad južne od Pohronskej Polhory, ale i na viacerých miestach v doline Rimavy, Muráňa a Zdychavy). Najmä

zrnitostne ľahšie pôdy sú veľmi náchylné na túto formu erózie, čo si treba uvedomiť predovšetkým pri stavbách ciest a rekultiváciách pod.

V súvislosti s intenzívnou poľnohospodárskou výrobou je nevyhnutne rešpektovať aj vlastnosti pod z hľadiska ich čistiacej funkcie. Na hnedých pôdach, vyskytujúcich sa prevažne na strmých svahoch, treba brať do úvahy fakt, že tieto pôdy majú pod trávnu vegetáciou aj napriek ľahšiemu zrnitostnému zloženiu značne zníženú schopnosť zasakovania zrážkovej vody, čo znamená, že tu hrozí veľké nebezpečenstvo povrchového splachovania hnojív a iných chemických látok aplikovaných na ich povrch bezprostredne do povrchových vôd. Na druhej strane na pôdach typu rendzín, ktoré sa poľnohospodársky využívajú väčšinou v údolných polohách, kde sú veľmi časté aj krasové závrty a pukliny, je nebezpečenstvo povrchového splachovania, v dôsledku ich zníženej priepustnosti, do podzemných vôd Muránskej planiny, kde sú veľmi bohaté vyvieracky so značným vodohospodárskym významom. To platí predovšetkým na oblasť Veľkej lúky a údolia pod Hradovou, a to nielen pre intenzívnu poľnohospodársku výrobu, ale aj pre koncentrovanú výstavbu rôzneho druhu, z ktorej hrozí tzv. bodové znečistenie.

1. VOLOŠČUK I., ING., CSC., PELIKÁN V., ING., A KOLEKTÍV: Muránska planina chránená krajinná

oblasť. Bratislava: 1991. 57-59 s., 104-107 s., 163-175 s. ISBN -80-215-0164-2.

Str.57-59 - V. Linkeš

Str.104-107 - D. Magic Str.

163 -175 - E. Gočál

*Pre účely tohto projektu spracovali Ing. Marian Meško a Ing. Katarína Mešková.